

Sažetak

Tomislav Stojanov, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
UDK 81'374, izvorni znanstveni rad
primljen 7. siječnja 2019., prihvaćen za tisak 24. siječnja 2019.

Monolingual general lexicography and its users
Croatian results in the European survey research

The survey results of Croatian survey participants related to monolingual dictionaries of Croatian are presented and described. Moreover, the contemporary situation of the general monolingual lexicography of Croatian is described and critically analysed. The survey has been conducted in 2017 on almost ten thousand participants in 26 European countries within the COST Action IS1305 *European Network of e-Lexicography* (ENeL), among which there were 516 Croatian participants. There has been many scientific and professional papers on lexicography of Croatian, but this research brings some new and stimulating insight into dictionary users, their habits, wishes, and expectations. The results are even more interesting when Croatian users are compared with the European users, by which a wider picture of the state of the contemporary monolingual and general lexicography of Croatian can be created.

Keywords: lexicography, the Croatian language, language policy, dictionary, survey research

**RECEPCIJA HRVATSKOGA PRAVOPISA
INSTITUTA ZA HRVATSKI JEZIK I JEZIKOSLOVLJE**

Slavica Vrsaljko

**Ispadanje glasova
(Pisanje skupova dc, dč, tc, tč)**

Riječ je o zanimljivome pravopisnom pitanju koje je oduvijek izazivalo niz sporenja; primjerice člankom Dalibora Brozovića „Dentali ispred afrikata: gube li se ili se izgovaraju?“¹ potaknulo se da pravopisna norma ide u smjeru pisanja *-dc, -tc, -tc, -tč*. Nadalje, navedeni članak uzet je kao temelj istoimene rasprave Anite Runjić-Stoilove i Marijane Tomelić Ćurlin „Gube li se dentali ispred afrikata? Rasprava o jednom pravogovornom pitanju“, u kojoj se spomenute autorice osvrću na ovo pitanje s pravogovornoga gledišta. Naime, u istraživanju polaze od tri Brozovićeve kategorije suglasničkih skupova unutar riječi, odnosno spoja dentala i afrikata na granici prefiksa i radiksa (prefiksálnih skupova) te od fonemskih

¹ Dalibor Brozović, 1972./1973. a, Dentali ispred afrikata: gube li se ili se izgovaraju?, Jezik, god. 20., br. 5., str. 12. – 19.

alternacija u tijeku morfoloških promjena (alternacijskih skupova). Dodaju i četvrtu kategoriju, spoj dentala i afrikata na granicama dviju riječi (fonetske promjene). (Runjić-Stilova i Tomelić Čurlin, 2007.)

Što se tiče javne rasprave, koja je u konačnici tema ovoga rada, o tom su pitanju neki sudionici svoje komentare i sugestije navodili s obzirom na to što prihvaćaju i smatraju dobrim prijedlozima i one kojima nisu zadovoljni. Primjerice u pisanju *t* ili *d* u oblicima muškoga roda koji završavaju na *-dak*, *-tak*, *-tac* u kojim je otvornik *a* nepostojan:

„Rješenja koja smatram dobrim: a) bilježenje *t* ili *d* u umanjenicama imenica na *-tka*, *-tak*, itd...: smatram dobrim rješenjem JER dodatno pojašnjava upotrebu te je već usustavljeno i tradicijski uspostavljeno takvo pisanje.“ Ante Pavlov <http://pravopis.hr/poruka.php?id=50>

Dok se primjerice drugi protive tim rješenjima:

„protiv sam ovoga: b) *t* ili *d* u oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* u kojima je samoglasnik *a* nepostojani:

- *bitak – bitci, hitac – hitci, jadac – jadci, kutak – kutci, letak – letci, listak – listci, metak – metci, mladac – mladci, patak – patci, petak – petci, svetak – svetci, svitak – svitci, tetak – tetci, vještac – vještci, zadak – zadci*
- *predak – predci, sudac – sudci, svetac – svetci*

Obrazloženje i prijedlog: Napravio bih izuzetke kod: *hitac-hici, letak-leci, metak-meci, zalistak – zalistci*.“ Josip Kunac, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=238>

Sličnoga su mišljenja i ostali:

„Svakako bih ovdje htio reći da pri pisanju višesložnih riječi na *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* moji učenici u većini slučajeva ostvaruju *d* i *t* i da uglavnom pišu *zgoditci, pogodci, gubitci, podatci*. Meni su znatno bliža rješenja bez *d* i *t*, no pravopis je ipak konvencija i vrlo bih lako prihvatio rješenje koje je preporučeno. Čak mi se čini da dopuštanje dvostrukosti u ovom slučaju nije potrebno. Davor Tanocki, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=108>

Neki čak i smatraju kako bi bilo potrebno izostaviti napomenu kojom se dopuštaju oblici *preci, suci* i *sveci* jer se krši načelo dosljednosti. (Krešimir Grubanović, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=177>)

U Institutovu se pravopisu navodi kako se oblicima imenica *predak, sudac* i *svetac* dopušta i pisanje *preci, suci, sveci*. (str. 121.) Osim toga, navodi se kako pravopis ima niz dvostrukih rješenja, jedna su preporučena, a druga dopuštena. Primjerice, preporučuje se: *hitac – hitci, trenutak – trenutci, zadatak – zadatci, dobitak – dobitci*, a dopušta *hici, trenuci, zadaci, dobici*.

Artur Bagdasarov argumentirano tvrdi da:

„Babić-Finka-Mogušev Pravopis iz 1994. god. zaista uvodi polako dvostrukosti jer nije želio uvesti u tadanju hrvatsku jezičnu zajednicu, koja je desetljećima živjela pod ropstvom Novosadskoga pravopisa, pravopisni prevrat (revoluciju), nije htio naglo nanijeti štetu ljudima.“

Isto tako, navedeni autor ističe kako je neprimjereno uspoređivati, a kako se u izjavi uspoređuje, Matičin pravopis kao pomoćno nastavno sredstvo i službeni Babić-Finka-Mogušev, što nije isto. Također ističe kako nije istinita izjava Uredničkog vijeća i autora pravopisa IHJJ kako se rasprava povodom objave odvija u izrazito pozitivnom ozračju jer kako autor naglašava: „Hrvatska općila (medij) izražavaju ne samo povoljnu nego i niječnu (negativnu) reakciju.“ Posebno se uzima i onda komentira izjava Uredničkog vijeća kako je pravopis rađen na temeljima hrvatske pravopisne tradicije i znanstvenih istraživanja. (<https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/15052-hoce-li-doci-sloga-i-pomirba-u-pravopisni-dom.html> ; posjećeno: 16. ožujka 2018.)

Kao što je i navedeno, i u pogledu ispadanja *t* ili *d* ispred *c*, *č* i sastavljenoga pisanja, javnost je podijeljena, a nudeći dvostruko rješenje i Institutov pravopis pokazuje, osim mogućnost izbora, i određenu neodlučnost.

Pojedinačni glasovi – glas j (tvorba od tuđih imena – Camusja i CIA-ja)

U javnoj je raspravi javnost izrekla sljedeće mišljenje o pravopisnom pitanju navedenom u naslovu ovoga poglavlja:

„U deklinaciji i tvorbi stranih imena, mislim da bi umetanje glasa *j* trebalo biti opcionalno kako bi se izbjegli oblici poput *Camusjev*, *Denisjev*. Možda ne bi bilo loše napomenuti da se finalno *s* u engleskom imenu *Denis* može čitati pa podsjetiti na oblik *Denisov*.“
Goran Marinić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=117>

I ostali su svoje prijedloge iznijeli kratko i jasno:

„Ne: Camus, Camusja itd. Nego: Camus, Camusa itd. Ne: Denis, Denisja itd. Nego: Denis, Denisa itd. Mate Maras: „Pridružujem se neslaganju mnogih s oblikom *Camusjev*“. Marko Kovačić. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=277> „ (...) pisanje tipa Camusja i CIA-je bi ipak trebalo vratiti na uobičajeno Camusa i CIA-e.“

Ostali su sličnoga mišljenja koja su pitanje potkrijepili:

„Potpuno mi je neprihvatljivo pisanje *j* u sklonidbi imenica (*Camus/Camusja*) i akronima (*CIA/CIA-je*) koje završavaju na *-i*. To pravilo *Pravopis* čini izrazito fonetiziranim, a hrvatski je pravopis fonološki. Po fonološkom načelu bilježe se fonemi, a ne glasovi i ta dva pravopisna načela treba jasno lučiti. Budući da se *j*, odnosno jedan fon koji je izgovorno između *i* i *j*, čuje u izgovoru, on nije fonem i ne treba ga pisati. To je izvrsno riješeno u Matičinu *Pravopisu* i mislim da to svakako treba mijenjati. Ako za pisanje toga *j* u riječima koje završavaju na *y* koje se izgovara kao *i* te na *i* (npr. Kennedy ili Dali) još i ima tradicijskih argumenata (stručnih, naravno, nema ni tu) jer je takav način pisanja u hrvatskoj pravopisnoj tradiciji češći, za pisanje *j* u riječima koje *i* imaju samo u izgovoru (tipa *Camus*) nema čak ni tradicijskih argumenata jer se tako nikada, barem koliko je meni poznato, nije pisalo, a u suvremenim pravopisima posve sigurno nije.“
izv. prof. dr. sc. Branimir Belaj, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=181>

Jasno je kako predložena rješenja nailaze i na odobravanje:

„Camusja, Camusjem, Camusjev... Iako će, vjerujemo, većini govornika ovo izgledati prilično nezgrapnim rješenjem, držimo da ga ne treba odmah odbacivati, odnosno da se o njemu može razmisliti. Osobno nam ni rješenje *Camusa*, *Camusem* i *Camusev* nije loše.“ Dejana Šćuric, prof. (*recte* Bujica riječi d.o.o.) <http://pravopis.hr/poruka.php?id=362>

Nadalje, kao neke od najvažnijih promjena koje će proizići iz provedene javne rasprave, Željko Jozić upravo navodi pisanje *j* u kraticama² i nekim stranim imenima (*CIA-je*, *Camusjev*), koje će najvjerojatnije biti izostavljeno. Kad je riječ o sastavljenom pisanju nekih riječi (*uime*, *naruku*) te pisanju nekih tuđih imena (*Yoko Ono*) i pridjeva tuđih država i gradova (georgetownski), zalagat će se za fleksibilnost, a iznimke u primjeni fonetiziranog pisanja bit će točno navedene. (www.pravopis.hr)

U konačnici tiskano izdanje Institutova pravopisa navodi pravilo kojim se glas *j* izgovara i zapisuje između osnove i nastavka u oblicima stranih riječi koje u izgovoru završavaju na -i, -io te između tvorbene osnove i nastavka u tvorenicama od tih riječi, npr. stranih imena: *Camus [kami]*, *Camusja [kamija]*, *Camusju [kamiju]* itd. (str. 75.)

Sastavljeno i rastavljeno pisanje

Predložena pravopisna rješenja o sastavljenome i rastavljenom³ pisanju javnosti su također bila zanimljiva, naime, uglavnom su se svi protivili sastavljenomu pisanju npr. *uime*, *uinat* i slično. U Pravopisu stoji kako se kao jedna riječ pišu prijedlozi od dviju sastavnica: *dovrh*, *nadno*, *nadomak*, *nakraj*, *namjesto* itd., uz napomenu kako zbog čestoće uporabe uz *uime* i *uinat*, dopušteno pisati i *u ime* i *u inat*. U prilogu nastalih od dviju sastavnica preporuča se: *dogodine*, *odsrca*, *izjutra*, *oglavu*, *ujusen*, *sproljeća*, *dosutra*. Zbog uporabne čestoće dopušteno je te priloge pisati i odvojeno.

„Mislim da bi bilo najbolje kad bi se i jedno i drugo, pogotovo u prvoj fazi, smatralo ispravnim rješenjem dok se ne dođe u fazu da je preporučeno jedino ispravno. Ali nisam ja taj koji bi to propisivao, to je na onome koji propisuje pravopis da kaže je li dopušteno rješenje pogrešno ili ne, rekao je za Media servis ravnatelj Instituta Željko Jozić.“ (<http://www.index.hr/vijesti/clanak/necu-ili-ne-cu-sto-donosi-novi-pravopis/682383.aspx>, posjećeno: 21. ožujka 2018.)

Iznijet će se ovdje samo neke važnije primjedbe.

„Uime – zašto pisati zajedno, a ne odvojeno.“ Juraj Račić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=101> ; „Ipak je previše neobično i nelogično pisati ‘uime’“, a ne ‘u ime’.“ Petar Pauk <http://pravopis.hr/poruka.php?id=166> ; „Također autori spajaju *u* i *inat*, pa pišu: ‘uinat’. Gdje su to našli u ‘pravopisnoj tradiciji’ na koju se pozivaju? Gdje su našli da se pišu ‘grehovi’? Jest, veliki su ‘grehovi’ ovoga blesavog pravopisa koji ne će zaživjeti. Mnogo veliki grehovi.“ Hrvoje Hitrec, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=166> ; „Pro-

² Nazivljem Institutova pravopisa rečeno: u pokratama

³ U Institutovu se pravopisu rastavljeno pisanje naziva nesastavljenim.

tiv sam ovoga: • prijedlog i imenica: *na primjer* (i *naprimjer*), *na vrijeme* (i *navrijeme*),
Obrazloženje i prijedlog: Nikad čuo ni vidio: *navrijeme*. Protiv sam ovoga: *Uime*.“ Josip
Kunac, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=238> ; „Vjerojatno neću usvojiti pisanje
spojenih prijedloga iz skupine nadno, uime, uinat i druge u kojima je imenica preočita.
Marko Kovačić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=277> ; „Teško mi je reći da jesu li ta
rješenja dobra ili loša, ali mogu reći da su mi neobična: usto, navrijeme, uglavu i sl.“ Da-
vor Tanocki, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=108> ; „(...) osjećaj sraslosti sintagmi
poput *u krug, na primjer* i *u susret* je individualan pa mi se teško pomiriti s njihovim
tretiranjem kao jedne riječi i stoga ne vidim potrebu za jedinstvenim načinom pisanja.
Goran Marinić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=117>

O pisanju niječnice uz *ću, ćeš, će, ćemo, ćete* javnost je rekla sljedeće, glavninom
se protiveći rastavljenom pisanju:

„(...) NEĆU bi se trebalo pisati onako kako ga izgovaramo, zajedno, a ne “ne ću”, isto
tako i “ne znam”, “ne mogu”... probajte te riječi izgovoriti odvojeno zaista zvuče u naj-
manju ruku čudno.“ Hrvoje Brkić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=35> ; „spojeno pisanje
niječnih oblika prezenta htjeti: smatram dobrim rješenjem JER se tu ne radi o pravopi-
snome pitanju, već gramatičkome. Oblici “neću, nećeš, ...” nastali su srastanjem - što se
vidi u dugosilaznom naglasku.“ Ante Pavlov <http://pravopis.hr/poruka.php?id=50> ; “a
posebno nema potrebe reći da *neću, nećeš...* mogu pisati odvojeno oni koji žele poštivati
hrvatsku tradiciju. Pa nije li i vrijeme od 1960. također hrvatska tradicija? Naravno da
jest jer su Hrvati pisali po novosadskom pravopisu, a ne Turci ili Nijemci. O kakvoj
onda mi to hrvatskoj tradiciji pričamo?! Dakle postavlja se ovdje pitanje opsega pojma
tradicije i njezina jasnoga definiranja.“ izv. prof. dr. sc. Branimir Belaj, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=181>

Manje je bilo onih koji su bili za rastavljeno pisanje *ne ću*:

„Niječne oblike glagola *htjeti* trebalo bi ipak pisati odvojeno jer se nenaglašeni oblici *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će* i u drugim prilikama pišu odvojeno: *kopat ću, pisat ću, preplivat ću* ili *kopati ću, pisati ću* itd.“ Tomo Matasić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=381> ;
„Godine 2010. Vijeće je odredilo da se ne ću piše rastavljeno. Zašto se, i po kojem pravilu, opet piše sastavljeno? Katarina Belošević, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=175>

U Pravopisu je pravilo kako se kao jedna riječ pišu, među ostalim, niječni oblici prezenta glagola *htjeti*: *neću, nećeš* itd., uz napomenu kako je zbog tradicijskih razloga dopušteno i *ne ću, ne ćeš, ne ćemo, ne ćete*. O tom se pitanju raspravljalo ne samo u javnoj raspravi, nego i u medijima. Ž. Jozić tvrdi:

„mi bismo mogli reći da ako netko želi pisati kao Vuk Karadžić, neka piše ‘ne ću’, ali to je preniska razina diskursa na koju se mi ne želimo spustiti jer je ona uvredljiva za sve one koji su bili šikanirani jer su se opirali nametanju spojenoga pisanja kao što je i izjava da svi koji pišu ‘neću’ žale za novosadskim pravopisom uvredljiva za veliku većinu Hrvata, koji upravo tako pišu. (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hazu-u-su-pobijedili-hrvatska-zadrstost-i-jal-ravnatelj-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslov-lje/1140791/>, posjećeno: 16. ožujka 2018.)

Nataša Bašić kaže kako se naši pravopisci ne slažu ni u nazivlju, ni u njegovu sadržaju jer su, donedavni ustaljeni naziv – *sastavljeno* i *rastavljeno* – zamijenili u Institutovu pravopisu novim – *sastavljeno* i *nesastavljeno* pisanje. Nadalje ističe kako o toj temi prevladavaju dva pristupa, ili dvije škole: Babić-Finka-Moguševa i Anić-Silićeva. Prva zastupa gledište da nove jedinice koje već postoje u jeziku rastavljeno napisane nije potrebno sastavljeno pisati ako nesastavljeno napisane ne mijenjaju značenje, uz *na primjer* nepotrebno je *naprimjer*. Ako se pak novim spojem postojećih jedinica izriče novo značenje, nastaju nove riječi, tvorenice, te ih valja pisati sastavljeno (*uoči* = 'dan prije', *odoka* = 'otprilike', *doduše* = 'zaista', *smjesta* = 'odmah'). Druga škola, Anić-Silićeva, nastanak novih riječi vezuje uz završen proces leksikalizacije, koji se očituje primjerice, i u preoblici polaznih sastavnica prijedložno-imeničkih izraza neovisno o tom je li novom riječju izrečeno staro ili novo značenje (*naodmet*, *naprimjer*, *napriliiku*, *naruku*, *nasilu*, *nizdlaku*, *uzdlaku*, *odšale*, *sleđa*, *uglavu*, *ustopu*, *uzvjetar*, *uzvodu*). Nataša Bašić rješenja traži u dosadašnjoj pravopisnoj tradiciji tvrdeći kako se iz strukovne literature vidi da još polovicom 1950. godine uoči izrade novosadskoga pravopisa, upravo za takva sastavljena pisanja Ljudevit Jonke tvrdio da ne pripadaju baštini hrvatskoga pravopisanja, nego su izrazita odlika srpskoga izgovornog pisma, te je zaključio kako „nije prihvatljivo pisanje *uvjetar*, *smiren*, *smukom*, *nasreću*, *podjesen*, *sjeseni*. (Bašić, 2014., prema Anketa, Ljetopis Matice srpske, 1953. – 1955., 375.: 107).

Spornim se uzimalo i pisanje *uime*, *naprimjer*, *sleđa*, *postrani*, *neću* jer to, kako ističe N. Bašić (2014.) jezični razvitak usmjeruje prema budućem pisanju *ujme*, *ume*, *nate*, *nase*, *podase*. Nekadašnje Vijeće, istaknula je, davalo je prednost oblicima koji jačaju sustav, ali nisu zabranjeni ni supostojeći oblici. Stoga se postavlja pitanje koji je pravi razlog odustajanja IHJJ-a od odluka Vijeća za normu, pokretanje novoga pravopisa i otvaranje javne rasprave o njem kad su ostale i dvostrukosti i nedosljednosti i strukovne anakronosti unatoč tvrdnji kako je riječ o prvorazrednom znanstvenom uratku? (Bašić, 2014.: 185.)

O tom pravopisnom pitanju A. Bagdasarov navodi:

„Ako čitate pojedine kroatiste, primjerice prof. S. Ham,⁴ pravopis u pojedinim pravopisnim pravilima ne slijedi hrvatsku tradiciju, npr. u sastavljenom pisanju riječi: *nasmt*, *ubrk*, *navrijeme*, *usto*, *nato*, *uto*, *ponosu*, *nizvjetar*, *naprimjer*, *nažalost*, *nasreću*. U nazivima mjesta uvodi se spojica, namjesto dosadanjega Kaštel Gomilica, Kloštar Ivanić ili Špišić Bukovica ubuduće bismo trebali u pismu rabiti Kaštel-Gomilica, Kloštar-Ivanić i Špišić-Bukovica. Mijenja se i način pisanja pojedinih skupina riječi kao što su *brutoproizvod*, *netotežina*, *žiroračun*.“ (<https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/15052-hoce-li-doci-sloga-i-pomirba-u-pravopisni-dom.html>, posjećeno: 16. ožujka 2018.)

⁴ O tome više u radu: Sanda Ham, 1999., *Pravopisu – ponosu ili Pravopisu – po nosu!*, Jezik, god. 47., br. 4, str. 134. – 152. Dostupno na <https://hrcaak.srce.hr/76630>

Smjenjivanje ije/je/e

Svjedoci smo kako se u praksi teško usvajaju pravopisna pravila koja vezujemo uz smjenjivanje *ije/je/e*, stoga nas je uvođenje novih pravila, mišljenje je javnosti, samo dodatno zbunilo.

„Prvi je uz ravnopravne inačice: bregovi i brjegovi, grehovi i grjehovi, grešnik i grješnik, sprečavati i sprječavati, unapređivati i unaprjeđivati. Budući da je u praksi prihvaćeno pisanje “je” iza pokrivenoga “r”, te bi riječi valjalo izuzeti iz ravnopravnih inačica te ih pisati i izgovarati jednoznačno: brjegovi, grjehovi, grješnik, sprječavati, unaprjeđivati. Time bi se dosljednije ostalo i pri načelu jednostavnosti koje spominjete u predgovoru.“
Vlado Mandić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=9>

Neki su mišljenja kako su primjer *grehovi* i *grjehovi* srbizmi, jer je tradicionalna hrvatska množina *grieh – grijesi*. Vladimir Horvat <http://pravopis.hr/poruka.php?id=366>

„U hrvatskome postoji samo kratka množina: grijeh – grijesi, dugu množinu grehovi/grjehovi treba izostaviti: str. 5, predz. odl., str. 11a, c) i str. 11b na vrhu.“ prof. dr. sc. Petar Bašić, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=45> ; „Odakle \”grehovi\”? To prvi put vidim. U hrvatskom jeziku to bi trebalo biti \”grijesi\” ili povijesno \”griesi\”, \”griehi\”, \”grihi\”, \”grihi\” ili \”grisi\”.“ Dominik Bernardić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=187> ; „Nema nikakvog razloga ne pisati grješka, strjelica jer su se greška i strelica (primjera radi) pisale samo radi lakšeg izgovora.“ Bosiljka Šarić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=270>

Zabilježena su i razmatranja o nazivlju vezanom uz pisanje dvoglasnika:

„Mislim da ne treba uopće govoriti o dvoglasniku jer taj naziv implicira da je dugi jat fonem, što nije, nego je jedan od alomorfonema jata kao morfonema. Posebno nije jasno što se smatra dvoglasnikom. Dvoglasnik je inače naziv samo za dugi refleks jata, dakle *ije*, a ne i za kratki *je*, a u *Pravopisu* se, i to izrijekom i na više mjesta, govori i o „kratkome dvoglasniku“. Može se govoriti o kraćenju dvoglasnika, ali nikako o kratkom dvoglasniku. To je ozbiljan propust i svakako ga treba ispraviti ili objasniti zašto se dvoglasnikom smatra bilo što drugo osim dugoga jata.“ izv. prof. dr. sc. Branimir Belaj, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=181>

U Institutovu pravopisu stoji kako se iza pokrivenoga *r* može pisati *i* i *je*, i to, među ostalim, u tvorenicama od riječi: *grieh – bezgrešan* i *bezgrješan*, *grešan* i *grješan*, *grešnica* i *grješnica*, *grešnik* i *grješnik* uz tumačenja kako se u navedenim tvorenicama od riječi *grieh* dopušta pisanje obaju likova *s je* i *s e* jer likovi *s je* pripadaju religijsko-moralnomu kontekstu i u njemu su česti.

Pisanje velikoga i malog početnoga slova

O razlikama između postojeće norme i nove ponuđene u Institutovu pravopisu u pisanju velikoga i maloga slova javnost je izrekla sljedeće mišljenje:

„Smatram također da ste uveli zbrku pravilom o pisanju svih velikih početnih slova u perifraznim nazivima naseljenih mjesta, država ili kontinenata (Zemlja Izlazećeg

Sunca umjesto Zemlja izlazećeg sunca) jer onda zaista nema smisla da se Europska unija ne piše Europska Unija.“ N. N. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=330> ; „Moja je glavna zamjerka to što se bojim da će zbog skraćivanja sadržaja, tj. izostavljanja nekih pravila koja navode postojeći pravopisi, ponovno biti nužno rabiti nekoliko pravopisa, vaš kao primarni izvor, a ostale kao dopunu., npr. riječi otac, sin, stariji, mlađi kad su sastavni dio vlastitog imena: Dumas Otac, Katon Stariji, John F. Kennedy Junior/Jr. - u vašem pravopisu nisam pronašla navedeno pravilo, niti pravilo na osnovi kojeg bi se dalo zaključiti o pisanju navedenih riječi. Riječi zapad, istok, sjever, jug pišu se velikim početnim slovom kad se njima imenuje društveni, politički ili kulturni prostor (...). (...) suprotno Babiću i Matici, vaš pravopis ne navodi pravilo kojim bi se reguliralo pisanje navodnika kod navođenja teksta kraćeg od rečenice.“ Paulina Tomić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=112>

Nazivi svetaca i crkava u dosadašnjim pravopisima nisu do kraja jasno definirani stoga i u ovome Pravopisu javnost reagira na određene nejasnoće i nedoumice:

„Mislim da na str. 21, u *crkva svetoga spasa* posljednja riječ mora biti pisana početnim velikim slovom (Spasa) jer je riječ o, na crkvenom istoku uobičajenom, “nazivu” za Isusa.“ dr. sc. Milan Mihaljević <http://pravopis.hr/poruka.php?id=345>

U Institutovu se pravopisu velikim početnim slovom pišu jednočlana imena te prva riječ i riječ koja je i sama ime ili posvojni pridjev izveden od imena u višečlanim imenima, primjerice u pisanju *bogomolja* bez riječi *crkva*, *katedrala* i sl. uz objašnjenje da se pravilo da se riječi *crkva*, *katedrala*, *bazilika*, *kapelica* i slično pišu malim početnim slovom temelji na pravopisnome načelu potvrđenosti u uporabi, tj. na crkvenoj tradiciji prema kojoj se ti nazivi pišu malim početnim slovom jer se smatra da crkve kao bogomolje, mjesta gdje se obavlja služba Božja, nemaju imena, nego su posvećena kojemu svetcu, božanskoj osobi ili općenito kojemu kršćanskom pojmu, događaju i sl. (str. 129.)⁵

⁵ Zanimljivo je da se u Pravopisnom priručniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, Anić, V; Silić, S., iz 1986. ne navodi pravilo pisanju bogomolja ili svetaca, osim za opće imenice djevica, gospa i bogorodica u službi (osobnog) imena, koje pišu velikim početnim slovom (bez obzira na to jesu li same ili se nalaze uz ime na koje se odnose): *Djevica – Blažena Djevica Marija, Gospa – Gospa Marija, Bogorodica – Bogorodica Marija*. (str. 78.) S druge strane Hrvatski pravopis, Babić – Finka – Mogušev, 1996. navodi: „Posebna, tj. vlastita imena mogu imati i razni predmeti, stvari i objekti, npr. crkve“. Sve se piše velikim početnim slovom, pa i onda kad je izvorni naziv opća imenica ili koja druga riječ: *Barbara* (hotel u Zadru), *Autocesta Zagreb – Split* (...) Tako je i: *Sveti Petar, Sveti Kralj, Sveti Rok(o)*, sve imena crkava po istoimenim svecima. Na isti se način postupa kad se ime sveca uzima kao oznaka dana, npr. *Nikolinje/na Svetog Nikolu dijele se djeci darovi, od Svetog Josipa do Svete Katarine ne pada snijeg*, jer su to upravo spomendani (blagdani) tih svetaca.“ (str. 16.)

Prijedlozi pravopisnih rješenja izrečeni na javnoj raspravi

O tome kako pravopis, na žalost, nije dao odgovore na sva pravopisna pitanja svjedoče brojni komentari i upiti izrečeni u javnoj raspravi, npr.:

„Zašto se prema novom nacrtu pravopisa broj 600 piše šesto, a ne šeststo kao dosad (odnosno sada šestoti umjesto šeststoti – iako je svagdje nastavak na stotice do tisuću -stoti: dvjestoti, tristoti, četiristoti...)?“ N. N. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=330> ; „Zašto ostavljate previše dopuštenih i istovrijednih inačica? Mislim da je u ovom slučaju previše slobode kontraproduktivno.“ Ante Ivčević, univ. bacc. Geophys <http://pravopis.hr/poruka.php?id=126> ; „Zašto za *chatroom* [izbačeno, N. B:] predlažete izraz *pričaonica*? Zar ne bi primjerenije bilo *razgovornica* ili *brbljaonica*? Pričaju se samo priče, a govoriti ili razgovarati nije isto što i pričati.“ Ante Matana <http://pravopis.hr/poruka.php?id=49>

Mnoge zanima pravilna uporaba prijedloga *s/sa* za koje smatraju da su trebala biti zastupljene u pravopisu:

„I još ljudima objasnite kad se piše *\\s*, a kad *\\sa*, kad *\\k*, a kad *\\ka*, kad *\\ni*, a kad *\\niti* i ostalih takvih kvaka.“ Marko Petran Baloković <http://pravopis.hr/poruka.php?id=242> ; „Kada koristimo *sa*, a kad skraćeno *s*.“ Silvana Stanić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=252> ; „Nedostaje pravilo za upotrebu *\\s* odnosno *\\sa*.“ Vojislav Varićak <http://pravopis.hr/poruka.php?id=201> ; „Mislim da bi trebalo dati pravilno pisanje prijedloga *s / sa* i *k / ka*.“ dr. sc. Zdravko Vnućec, dipl. ing. stroj. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=264> ; „Nadalje, predložimo da se spomene i kako pisati imena kao što su *e-Matica* ili *iPhone* kada se nađu na početku rečenice. Naime i kod ovih primjera postoje određene razlike: *e-Matica* sadržava kraticu koja može biti pisana velikim početnim slovom (e-pošta i E-pošta, kad se nađe na početku rečenice), dok je *iPhone* zaštićeno ime koje se ne sastoji od hrvatskih jezičnih elemenata.“ Dejana Šćuric, prof. (*recte* Bujica riječi d.o.o.) <http://pravopis.hr/poruka.php?id=362>

U medijima se često kritizirala podjela pravopisnih rješenja na dopuštene, preporučene, istovrijedne inačice i sl., stoga nije čudno da su i građani uočili zbunjujuću podjelu:

„Zašto ste napravili podjelu na istovrijedne (jednakovrijedne ?), dopuštene i preporučene inačice. U pravopisu nema mjesta za klasifikaciju rješenja, ona ili postoje ili ne.“ Luka Kelava <http://pravopis.hr/poruka.php?id=258> ; „Predložio bih da se što je moguće veći broj tzv. preporučenih i tzv. dopuštenih inačica u vašemu prijedlogu Hrvatskoga pravopisa ili svrstaju u istovrijedne inačice, ili pak da ‘dopuštene’ postanu preporučenima.“ dr. sc. Boris Domagoj Biletić <http://pravopis.hr/poruka.php?id=79> ; „Dakle i mi mislimo da bi priopćajna svrhovitost postignuta pravopisnom jednoznačnošću i jednostavnošću bila najveća vrijednost novoga hrvatskog pravopisa.“ dr. sc. Helena Delaš <http://pravopis.hr/poruka.php?id=109>

Svatko ima pravo izreći komentare o danim rešenjima, sugestije, nedoumice, upite koje će onda isključivo i samo stručnjaci jezikoslovci procijeniti te dati konačno rješenje koje je onda javnost dužna prihvatiti, a onda u praksi i provoditi. Sve ostale

mogućnosti vode jezik prema nestručnosti, prema jeziku svakodnevice, koji nije dio i pravopisne norme.

Mišljenja jezikoslovaca izrečena u javnoj raspravi i u medijima

U javnoj su raspravi svoja mišljenja, prijedloge, sugestije, potporu u procesu objavljivanja i slično izrekli mnogi ugledni kroatisti, primjerice izv. prof. dr. sc. Diana Zalar (UFZG):

„Podržavamo donošenje službenoga pravopisa hrvatskoga standardnog jezika umjesto četiriju sadašnjih pravopisa. Zalažemo se da se u konačnim pravopisnim rješenjima maksimalno primijene zaključci Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika o kojima postoji i većinska suglasnost stručnjaka. U predloženoj inačici pravopisa nedostaje nekoliko bitnih sastavnica – u poglavlju o slovima navode se samo velika i mala *tiskana* slova, izostavljajući u potpunosti velika i mala *pisana* slova; izostao je i *pravopisni rječnik* o čemu bi također bila potrebna rasprava i usuglašavanje stručnjaka. Iako pri iznošenju stavova nismo ulazili u pojedinačna pravopisna rješenja, iznimno predlažemo da se u Pravopisu, u poglavlju *Pisanje riječi iz stranih jezika*, propiše oblik *kurikul* kao jedini standardni oblik te riječi s obzirom na izrazite nedoumice u stručnoj i široj javnosti.“
<http://pravopis.hr/poruka.php?id=78>⁶

Nadalje u raspravi stoji i izjava akademika Radoslava Katičića:

„Sve što mislim i imam reći o timo objavljeno je na međumrežju u priopćenjima i vrlo detaljnim zapisnicima Vijeća. Tamo je objavljeno i to na kojim su argumentima utemeljena ta moja mišljenja.“ <http://pravopis.hr/poruka.php?id=93>

Osim financijske neisplativosti, neki ističu i njegovu nepraktičnost prije svega u nastavi:

„Zaista me razveselila vijest o izradi jedinstvenog, praktičnog i utemeljenog pravopisa. Sada vidim da očekivanja nisu ispunjena. Ne može se učenicima objašnjavati da je pravopis stvar dogovora, ako dogovora nema.“ Snježana Čubrilo, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=151>

Nekima su predložena pravopisna rješenja ispunila očekivanja. Naime Marko Alerić, jedan od službenih ocjenjivača Pravopisa, navodi:

„Kako su donošenjem jedinstvenoga pravopisa ispunjena i moja nastojanja, prilagodit ću se svim pravopisnim rješenjima koja propišite.“ doc. dr. sc. Marko Alerić, <http://pravopis.hr/poruka.php?id=229>

Ono što se već isticalo, mnogi su nezadovoljni činjenicom kako o jeziku mogu raspravljati oni koji nisu stručno vezani uza nj, osim toga sporna je i činjenica kako se izbjegavaju

⁶ Potrebno je naglasiti da tad nisu bila četiri pravopisa nego samo jedan sa svojom školskom inačicom: Babić-Finka-Mogušev i Školski pravopis Babić-Ham-Mogušev.

„Sučeljavanja s meritornim jezikoslovcima i jezikoznalcima. Jadni ljudi iz Instituta bili su ili natjerani da se potpišu pa riskiraju svoje karijere i vjerodostojnost (jer možda bi od koga od njih moglo nešto i biti kada nešto nauče) ili ima među njima i ubačenih destruktivaca, što ćemo vidjeti.“ Hrvoje Hitrec, prof. <http://pravopis.hr/poruka.php?id=156>

Iako je velik je broj onih koji su se protivili mogućnosti da o meritornim pravopisnim pitanjima mogu iznijeti mišljenja oni koji se ne bave jezikom kao svojom strukom, dr. sc. Tamara Gazdić-Alerić pohvaljuje tu činjenicu:

„Po prvi put u povijesti stavili na javnu raspravu. Na to je hrvatska javnost već dugo čekala, jer se nejedinstvenim pravopisom uvodio nered u pisanu javnu komunikaciju i odvrćala se pažnja od bitnih jezičnih pitanja.“ <http://pravopis.hr/poruka.php?id=3767>

Neovisno o zaključcima rasprave, koja je još bila u tijeku, tadašnje Ministarstvo odlučilo je da će Institutov pravopis biti primjenjivan.⁸

Ostala (ne)prihvatanja Institutova pravopisa

Većina istraživačkih, strukovnih i kulturnih ustanova odazvala se šutnjom na institutski poziv sudjelovanja u javnoj raspravi, a one malobrojne ustanove i udruge koje su izrekle svoje mišljenje, kao što su Razred za filološke znanosti HAZU, Predsjedništvo Matice hrvatske, Društvo profesora hrvatskoga jezika, Hrvatsko kulturno vijeće, dale su radnoj inačici novoga pravopisa negativne ocjene ili vrlo ozbiljne primjedbe.⁹

Matica hrvatska naglašava dvije činjenice:

„Prvo, po svojem opsegu, po iscrpnosti opisane i propisane pravopisne građe, po objašnjenjima temeljnih pravopisnih pojmova, po sadržanim primjerima – inačica je znatno ispod razine bilo kojeg od postojećih pravopisnih priručnika; drugo, inačica ne sadrži pravopisni rječnik, neodvojiv dio svakoga pravopisnog priručnika, tako da o njemu, osim da se najavljuje njegova izrada, znamo vrlo malo: ne znamo ništa o opsegu rječnika i načinu obrade natuknica.“

Također smatraju kako Institut uglavnom nije zauzimao autonoman stav spram problematike hrvatskoga pravopisa te tvrde kako je hrvatski pravopis neovisno o tome

⁷ Valja naglasiti da nije bilo nejedinstvenoga pravopisa jer se znalo koji pravopis ima odobrenje i preporuku za upotrebu.

⁸ Naime, predstavnici su Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i prije negoli je pravopis Instituta predstavljen (npr. ministrova izjava u Opatiji od 9. travnja 2013.), a i za vrijeme trajanja rasprave (npr. ministrova obavijest nakladnicima od 26. travnja) nedvosmisleno izjavljivali da će se pravopis Instituta primjenjivati u školama. <http://www.matica.hr/vijencac/501/izjava-matice-hrvatske-o-hrvatskome-pravopisu-21741/>

⁹ Vidi: Bagdasarov, 2016., <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/23397-a-bagdasarov-hrvatski-pravopis-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-kao-objekt-jezicne-politike.html> (posjećeno: 25. listopada 2017.)

što postoji više pravopisnih priručnika, znatnim dijelom posve usuglašen i stabilan jer svaka zainteresirana skupina ima pravo ponuditi svoj pravopisni projekt, a javna rasprava treba se voditi o svim pravopisnim priručnicima:

„stavimo dakle na stol priručnike i usporedimo njihova pravopisna pravila i rječnik.“
<http://www.matica.hr/vijenac/501/izjava-matice-hrvatske-o-hrvatskome-pravopisu-21741/> (posjećeno: 17. ožujka 2018.)

Osobito burnom uzimala se izjava Razreda za filološke znanosti HAZU u povodu odluke o ukidanju Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika jer je rečeno kako izrada „novog“ pravopisa „unosi nemir i nestabilnost u jezična pitanja u zemlji“. Naime, Razred smatra kako je tijekom postojanja Vijeća za normu niz jezičnih i pravopisnih pitanja bilo na najboljem putu stabilizacije i rješavanja bez nasilnog nametanja.¹⁰

Na te je izjave Razreda reagiralo Uredničko vijeće i autori Institutova pravopisa, opovrgnuvši njihovu ocjenu:

„Ne prihvaćamo navode iz Izjave Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o tome da izrada Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje unosi novi nemir i nestabilnost u jezična pitanja.“ <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/hazu-pogresno-tvrdi-da-je-hrvatski-pravopis-sreden-20130425> (posjećeno: 15. ožujka 2018.)

Nadalje u Hrvatskom tjedniku navodi se sljedeće:

„Stalno se govori o ‘javnoj raspravi’, a uopće se ne zna što se s pristiglim primjedbama događa i koji su kriteriji za njihovo prihvaćanje ili njihovo odbacivanje’, ustvrdio je Kovačec., tajnik Razreda za filološke znanosti HAZU. Nameće se zaista pitanje kakav će to biti pravopis - pravopis struke ili politike? No, uglavnom, kad zasad nepoznatog dana i nadnevka Hrvatski pravopis IHJJ dođe u škole, onda će nastavnici i njihovi školski aktivni imati pravo birati između nekoliko legalno preporučenih pravopisa: Hrvatskoga školskoga pravopisa (Babić-Ham-Moguš), Hrvatskoga pravopisa (Babić-Moguš), Matičina Hrvatskoga pravopisa i Jovanovićeva Hrvatskoga pravopisa, koji se tek treba tiskati.“ <https://www.hkv.hr/hrvatski-tjednik/15817-m-curac-jovanoviceva-petljanija-s-hrvatskim-pravopisom.html> (posjećeno: 20. ožujka 2018.)

Javnost je zanimalo i mišljenje glavnog urednika Željka Jožića o navedenoj izjavi Razreda za filologiju, iako su, kako se ističe u članku, prvi komentari na pravopis redom bili pozitivni, nije dugo trebalo da se jezikoslovci ponovno zarate. Naime Ž. Jožić izjavio je kako nije bila potrebna suradnja s Akademijom u dosadašnjoj fazi rada na pravopisu jer su znanstveno i kadrovski sposobni napisati pravopis što su i dokazali, kako navodi, i njegovom objavom. Nadalje iznenađen je izjavom jer kako tvrdi s mnogima je iz Akademije razgovarao tijekom rada i svi su podupirali njihovu

¹⁰ <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/HAZU-Izrada-novog-pravopisa-unosi-nestabilnost-i-nemir-u-jezik> (posjećeno: 15. ožujka 2018.)

ideju, dok su neki od njih poslali i „sjajne prijedloge kako poboljšati tekst pravopisa“. U istom razgovoru Ž. Jozić ističe kako ne smatra da je novi pravopis unio zbrku, nije imao ni dojam da su se stvari u jeziku i pravopisu počele sređivati, naprotiv:

„Zbunjenost profesora hrvatskoga jezika kulminirala je višestrukim dopisima Društva profesora hrvatskoga jezika resornome ministarstvu krajem 2009. godine u kojima se traži žurno propisivanje jedinstvene pravopisne norme zbog neodrživosti stanja u kojem se našlo hrvatsko školstvo. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hazu-u-su-pobje-dili-hrvatska-zadrstost-i-jal-ravnatelj-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje/1140791/> (posjećeno: 16. ožujka 2018.)

Naime, Društvo profesora hrvatskoga jezika izrazilo je mišljenje da valja ukinuti koncepciju normativnoga stvaranja preporučenih, dopuštenih i istovrijednih inačica jer će one „ubuduće voditi ideologijskim rješenjima“. Društvo profesora hrvatskoga jezika u javnoj je raspravi o Institutovu pravopisu već pozvalo IHJJ na poštivanje Vijeća i njegovih zaključaka (27. IV. 2013.).

Osim institucija, svoja su mišljenja o pravopisu izrekli i istaknuti jezikoslovci, iako se među zamjerkama našla i ona koja se odnosi na činjenicu da se među autorima nije našlo ni jedno znamenito ime hrvatske jezikoslovne struke. Primjerice Josip Silić rekao je da treba pričekati da se vidi konačan tekst pravopisa, koji će onda moći komentirati. Ostali jezikoslovci potvrdili su da su pročitali radni dokument, ali da trebaju još vremena za javni komentar na prijedlog radne skupine u kojoj su, uz predstavljače, bili i Matea Birtić, Jurica Budja, Barbara Kovačević, Ivana Matas Ivanković, Alen Milković, Irena Miloš. <https://www.vecernji.hr/vijesti/zelimo-hrvatski-pravopis-prihvatljiv-i-struci-i-javnosti-539362> (posjećeno: 20. ožujka 2018.) Nadalje, jezikoslovac A. Bagdasarov postavlja pitanje: „Je li za djecu u školama metodološki primjereno donositi inačice koje su pravopisno ‘dopuštene’, a koje se ujedno zabranjuju (IHJJ ‘ne preporučuje’, MZOS de facto zabranjuje) u školama i školskim udžbenicima?“. Artur Bagdasarov smatra kako normativni pravopis nije obična knjiga za koju je dostatan samo jedan subjekt u realizaciji (ministar i IHJJ) i nekoliko ocjenjivača, jer se svaki pravopis tiče i većine stanovništva i povezuje prošlu, sadašnju i buduću etnolingvokulturnu baštinu i naraštaje. Pravopis je, kako nadalje ističe, normativni priručnik, kodifikacijski, a ne jezični savjetnik u kojemu se daje prosudba što je preporučljivo, što dopušteno. Drukčiji kriteriji ocjenjivanja ostaju iza procesa standardizacije (odabira norme) i kodifikacije. (Bagdasarov, 2015.: 160.)¹¹

¹¹ O Pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objektu jezične politike spomenuti Artur Bagdasarov objavio je više članaka u kojima propituje pojedina pravopisna rješenja donesena u navedenom Hrvatskom pravopisu. Dio tih članaka objavljen je u Hrvatskom slovu. Kao reakcija na kritiku Pravopisa objavljeno je u Hrvatskom slovu 2. svibnja 2014. Otvoreno pismo autora i urednika Hrvatskoga pravopisa Arturu Rafaeloviču Bagdasarovu u povodu teksta Kuloarnost jezične politike objavljenoga u Hrvatskome slovu 18. travnja 2014. „U njem se o mojim kritičkim pravopisnim

O pravopisu su se vodili i razni sporovi, osobito se zanimljivim uzima onaj između ugledne jezikoslovke Nataše Bašić i urednika Institutova pravopisa Željka Jožića. Naime, Nataša Bašić objavila je niz jasno argumentiranih polemičkih članaka u časopisu Jezik¹² vezanih uz novi pravopis,¹³ među ostalim navodi:

„Određnice pak ‘nov’ i ‘moderan’, koje se pojavljuju uz taj pravopis, bez ikakvoga pokrivanja, jednako kao i one ‘sveobuhvatan’, ‘pomirben’ i ‘jedinstven’.“ (Bašić, 2014.: 68.)

Osim toga Bašić oštro kritizira i objavu pravopisa neposredno nakon ukinuća Vijeća za normu, iako se očekivalo kako će uredničko institutsko vijeće, i to pod pokroviteljstvom Vijeća za normu izraditi, među ostalim, nacrt velikog znanstvenoga pravopisa hrvatskoga jezika sa sadržajem i rječnikom koji bi pokrivali višedesetljetna strukovna očekivanja hrvatske akademske zajednice. Umjesto toga donosi se odluka o njegovu ukinuću, na što Institut nije reagirao. N. Bašić nadalje smatra kako je Vijeće za normu moglo pomoći u rješavanju pravopisnih pitanja jer je to strukovno tijelo, kao i u ostalim državama, odraz odgovorne i dogovorne jezične politike. (Bašić, 2014.)

primjedbama piše paušalno negativno, govori se podrugljivo da ‘jaučem’ i ‘zapomažem’ i pripisuje mi se da sam neopravdano i neobjektivno u jednom od svojih tekstova (u kojima pišem o transliteraciji i transkripciji ukrajinskih imena) ‘udario’ na ukrajinski jezik i naše pravopisno pravilo kojim smo ukrajinskom jeziku, godinu dana prije nego što je naša prijateljska zemlja doživjela grozne događaje, u institutskom Pravopisu izašli ususret jer smo mi Hrvati jako osjetljivi na pitanje jezične samosvojnosti i samobitnosti.“ (A. Bagdasarov, 2016., prema: Otvoreno pismo, 2014.: 9.)

¹² Ti su polemični članci, primjerice: Osvrt na tekst fonološko i morfo(no)loško načelo u pravopisu, naišli i na oštre kritike Lane Hudeček i Milice Mihaljević. (Bašić, 2015.: 158. – 160.)

¹³ Osim navedenog spora vezanog uz činjenicu da Institutov pravopis treba postati obvezujući za školske udžbenike, hrvatsko se sudstvo još jednom bavilo navedenim pravopisom i to povodom privatne tužbe ravnatelja Željka Jožića u Institutovo ime protiv Nataše Bašić kao autorice prikaza Institutova pravopisa u časopisu Jezik, god. 61., 2014. Sudska tužba protiv N. Bašić odbijena je 2015. kao neutemeljena. (Bagdasarov, 2015.: 155.) Nataša Bašić razloge tužbe sagledava ovako: „Iako su tijekom tzv. javne rasprave o radnoj inačici *Hrvatskog pravopisa* izrečene mnoge oštrije kritike od moje, i to nimalo biranim riječima – pa tako ugledni zagrebački sveučilišni profesor naziva podjeljak o pisanju mjernih jedinica u radnoj inačici institutskog pravopisa *brbljanjem* – tužena sam samo ja da se spriječi objava sljedećih nastavaka mogjega prikaza i da se zastraše drugi koji bi pokušali osporiti taj pravopis.“ (Bagdasarov, 2015.: 156.) Nadalje, mišljenje o pravopisu autorica nakon tužbe nije promijenila pa ističe: „Činjenica da je politika preporučila pravopis prije nego ga je imala u ruci, dokazuje da se radi o političkoj narudžbi. Vrijeme pokazuje da je s takvom bjanko-vjerodajnicom Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje imao prigodu napraviti dobar stručni posao i pomoći da se neki politički nametnuti problemi razriješe. Namjesto toga autori su ipak vodili računa što će reći naručitelji i medijski pokrovitelji pa su odstupili od norma i preporuka koje je taj Institut ranije bio izdao drugim pravopisima (primjerice *Hrvatskomu školskom pravopisu*), odnosno, sam on tiskao vlastita izdanja u nedavnoj prošlosti na drugim pravopisni načelima i za to dobivao nagrade (*Veliki školski rječnik hrvatskoga jezika*, 2012.)“ (Glas Koncila, 2015.) Iako je ta optužba odbačena, prvi put u povijesti kroatistike državna je ustanova protiv autora kritike izrečene u strukovnom časopisu pokrenula postupak.

I u Jutarnjem listu dotiču se spora između Nataše Bašić i Željka Jožića, i to u tekstu „U povodu objave Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje - politika ili struka“, gdje Ž. Jožić navodi kako mu se „znanstvenom časopisu i znanstvenom diskursu neprimjerenim rečenicama o znanstvenicima IHJJ, samom Institutu i meni kao ravnatelju“, nanosi šteta. Demantira i to kako pravopis nije vraćen na „popravni ispit“, kako je navodno autorica tvrdila, nego je:

„prema načelima javne rasprave bio podvrgnut preinačivanju, što i jest svrha javne rasprave, u kojoj se ukazuje na izvjesne manjkavosti i nedorečenosti, koje se naknadno popravljaju ili se nešto predlaže kako bi se pravopisna pravila preinačila, što je i učinjeno te dokumentirano. Na taj smo način pokazali da je javna rasprava bila i potrebna i korisna te smo na svim primjedbama i prijedlozima zahvalni svima koji su u njoj sudjelovali.“
<https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/pravopisni-rat-za-casopis-jezik-novi-je-pravopis-radna-kupusara/797182/> (posjećeno: 21. ožujka 2018.)

U javnost su izišla i mišljenja, kako se navodi, konzervativnije struje na čelu s Marijom Turk i predstavnikom moderne struje na čelu s Matom Kapovićem, i to na internetskim stranicama Novog lista. Uz urednika pravopisa Željka Jožića i dvoje navedenih jezikoslovaca svi se slažu da se cijeli sukob vodi oko statistički gotovo nerelevantnih triju pravopisnih pravila. Riječ je o sastavljenom ili rastavljenom pisanju negacije i enklitičkog oblika pomoćnog glagola htjeti: neću ili ne ću, (ne)pisanju »j« u slučaju tzv. pokrivenog jata: npr. pogreška ili pogrješka te (ne)pisanju »t« ili »d« u množinskim oblicima riječi poput zadatak ili redak: zada(t)ci i re(d)ci. <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Pravopisni-rasomon-uskoro-proslost-Institut-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-pusta-novi-pravopis-u-javnu-raspravu> (posjećeno: 25. ožujka 2018.)

Marija Turk, inače nekadašnja članica ukinutog Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, misli da je upravo potrebno pronaći kompromisno rješenje, no da je rasprava o tome trebala biti prije sastavljanja pravopisa. Ona nadalje ističe da tijelo, bilo da se zove vijeće, odbor, povjerenstvo, a koje se bavi pitanjima standardnog jezika, imaju sve države u Europi.

Upravo to oslušivanje prakse pozdravlja i Mate Kapović, kao i to da je na pravopisu radilo više ljudi, da će biti besplatan i da je otvorena javna rasprava u koju će se i on sam uključiti. No ističe i da je novi pravopis očito rezultat političkog dogovora između Instituta i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. (<http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Pravopisni-rasomon-uskoro-proslost-Institut-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-pusta-novi-pravopis-u-javnu-raspravu>; posjećeno 25. ožujka 2018.)

I Lana Hudeček i Milica Mihaljević, autorice u Institutovu pravopisu, izrekle su mišljenje i komentare o objavljivanju Institutova pravopisa, navodeći kako je izradbi Hrvatskoga pravopisa prethodila iscrpna analiza svih dosadašnjih hrvatskih pravopisa, pa na prigovor o nepostojanju poglavlja o *nepostojanom a* mogu odgovoriti da se posebno poglavlje u kojemu se govori o nepostojanom *a* nalazi samo u Kušarovu pravopisu iz 1889. (Hudeček, Mihaljević, 2015.)

Zaključak

Institutov pravopis još je jedan korak prema stvaranju jedinstvenoga hrvatskoga pravopisa, najprije školskoga, a zatim možda i onog općega. Da bi se jedinstveni pravopis ostvario, Hrvatskoj će biti potrebno državno vijeće za hrvatski jezik, koje druga državna tijela ne će potkopavati, ili obnova ukinutoga Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika sukladno s prijedlogom Upravnoga odbora Hrvatskoga kulturnoga vijeća od 18. veljače 2013. (Bagdasarov, 2015.)

Uvodeći u struku pojam pomirbenoga pravopisa, autori Institutova pravopisa oduzeli su struci znanstvenost i ponovno vratili na početak pitanja koja su već bila riješena i razjašnjena u zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. (Bašić, 2015.) Stoga se Institutovu pravopisu, ako se rukovodimo kritikama objavljenim u javnim glasilima, mrežnim stranicama, odjecima struke, zamjeriti može nepoštivanje određenih dosadašnjih pravopisnih rješenja. Zamjerka je i to što u izradu Pravopisa nisu uključene ostale mjerodavne institucije i ugledni jezikoslovci izvan Instituta.

U radu je analizirano 396 komentara izrečenih u javnoj raspravi koji se nalaze na internetskim stranicama Instituta. Od mnogobrojnih komentara izdvojeni su samo neki vezani uz sljedeće: pisanje oblika i posvojnih pridjeva izvedenih od općih tuđih imenica i vlastitih imena, ispadanje glasova (pisanje *t* ili *d* u oblicima koji završavaju *-dak*, *-tak*, *-tac* u kojima je otvornik nepostojan), pisanje pojedinačnih glasova – glas *j* (tvorba stranih imena kao Camusja i CIA-ja), sastavljeno i rastavljeno pisanje, smjenjivanje *ije/je*, pisanje velikoga i malog početnoga slova. Uočene su brojne primjedbe i nezadovoljstva ponuđenim rješenjima, nejasnoće, zanemarivanje struke i strukovnih tijela, a u nekim pojedinostima vraćanje i na pravopisna rješenja koja nisu pratila pravopisnu tradiciju pisanja, osobito u onim dijelovima koji se odnose na pisanje oblika i posvojnih pridjeva izvedenih od tuđih općih imenica i vlastitih imena. Naime, u pisanju oblika i posvojnih pridjeva od tuđih općih imenica i vlastitih imena hrvatsku se javnost vraća na tradiciju pisanja prije zasnivanja hrvatske države, tako se u Pravopisnome priručniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, ¹1986., ²1987. i ³1990. Vladimira Anića i Josipa Silića navodi kako se pridjevi i imena stanovnika tvoreni od tuđih imena naseljenih mjesta pišu transkribirano (pridjevi malim, a imena velikim početnim slovom): bekeščapski – Bekeščabljanin, kembrički – Kembrižanin, čismijski – Čismijac itd. Ta je tradicija, na žalost, opterećena ideologijom svoga vremena.

S druge strane neki su objavljivanje Institutova pravopisa oduševljeno prihvatili, smatrajući kako su se napokon riješile mnogobrojne nedoumice koje hrvatsko pravopisanje prati dugi niz godina. Naime, uvele su se neke novine u oblikovanju pojedinih poglavlja, preimenovala su se poglavlja o rastavljenome i sastavljenome pisanju u sastavljeno i nesastavljeno pisanje.

I na kraju, pravopis nije opravdao cilj i još je uvijek, iako je prošlo nekoliko godina od njegove objave, u statusu „preporuke“, ali ne i odobrenja Ministarstva čime je zaista, kako je naveo u samoj recenziji pravopisa Ante Bežen, postao šesti pravopis u Hrvatskoj kojim je nastavljeno „stanje više pravopisa“.

Literatura

- Vladimir Anić, Josip Silić, ¹1986., ²1987. i ³1990., Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb
- Stjepan Babić, Milan Moguš, 2011., Hrvatski pravopis: usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, Školska knjiga, Zagreb (2. izd.)
- Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš, 2012., Hrvatski školski pravopis: usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, Školska knjiga, Zagreb
- Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš, 1971., 1990.²1994, ³1995., Hrvatski pravopis, Školska knjiga, Zagreb
- Stjepan Babić, 2008., Hrvatski pravopis – vrući kesten u ministarskim rukama, Jezik, god. 55., br. 2., str. 54. – 64.
- Lada Badurina, 2001., Hrvatski pravopis na pragu novog tisućljeća, Fluminensia, god. 13, br. 1-2., str. 119. – 166.
- Artur Bagdasarov, 2013., O novom hrvatskom pravopisu (1), Kolo, god. XXIII., br., 6, Zagreb 2013., str. 135. – 151.
- Artur Bagdasarov, 2015., *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike, Filologija, god. 64., str. 147. – 166.
- Nataša Bašić, 2014., U povodu objave hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Politika ili struka, Jezik, god. 61., str. 183. – 189.
- Nataša Bašić, 2015., U povodu objave hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Rječotvorje i pravopis, Jezik, god. 62., str. 114. – 120.
- Dalibor Brozović, 1972./1973.a, Dentali ispred afrikata: gube li se ili se izgovaraju?, Jezik, god. 20., br. 5., str. 12. – 19.
- Mario Grčević, 2015., Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike. Filologija, god. 64., str. 147. – 178.
- Sanda Ham, 2015., Kteticici kao pravopisno pitanje, Jezik, god. 62., str. 93. – 113.
- Lana Hudeček i Milica Mihaljević, 2015., Osvrt na tekst Fonološko i morfo(no)loško načelo u pravopisu Nataše Bašić, Jezik, god. 62., str. 158. – 160.
- Željko Jozić, gl. ur., 2013., Hrvatski pravopis, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Radoslav Katičić, 2012., Bivše Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, Jezik, god. 59., br.5., str. 161. – 200.
- Josip Novaković, 2013., Jezikoslovka dr. Nataša Bašić o nesvakidašnjoj parnici i hrvatskom pravopisu, Glas Koncila, 28. (2142)
- Anita Runjić-Stilova, Marijana Tomelić, 2008., Gube li se dentali ispred afrikata? Rasprava o jednom pravogovornom pitanju, Croatica et Slavica Iadertina, god. 4., str. 43. – 63.

Izvori

- Denis Derk, „Kako vam se sviđaju ovi primjeri iz novog Hrvatskog pravopisa“, <http://www.vecernji.hr/hrvatska/kako-vam-se-svidjaju-ovi-primjeri-iz-novog-hrvatskog-pravopisa-538759> (posjećeno: 8. travnja 2017.)
- Hina, „Stotine primjedbi za novi hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik“, <http://www.novolist.hr/Kultura/Ostalo/Stotine-primjedbi-na-novi-hrvatski-pravopis-Instituta-za-hrvatski-jezik> (posjećeno: 5. travnja 2017.)
- Artur Bagdasarov, „O novom hrvatskom pravopisu“, <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/17324-a-bagdasarov-novi-hrvatski-pravopis2.html> (posjećeno: 15. travnja 2017.)
- Sanda Ham, 1999., Pravopisu – ponosu ili Pravopisu – po nosu!, Jezik, god. 47., str. 134. – 152. <https://hrcak.srce.hr/76630> (posjećeno: 4. siječnja 2019.)
- Akademik Katičić: Ugasili su nas jer im smeta duh hrvatskog jezika <http://slobodnadalmacija.hr/novosti/crna-kronika> (posjećeno: 10. travnja 2017.) http://www.superknjizara.hr/?page=knjiga&id_knjiga=3067,
- Više u prilogu koji je pripremio Vid Mesarić: <http://radio.hrt.hr/radio-rijeka/clanak/novi-pravopis-napokon-jedinstvo-ili-dodatna-zbrka/21213>
- Bagdasarov, 2016- <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/23397-a-bagdasarov-hrvatski-pravopis-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-kao-objekt-jezicne-politike.html> (posjećeno: 25. listopada 2017.)
- Bagdasarov, 2013. <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/17324-a-bagdasarov-novi-hrvatski-pravopis2.html> (posjećeno: 25. listopada 2017.) <http://www.vecernji.hr/hrvatska/kako-vam-se-svidjaju-ovi-primjeri-iz-novog-hrvatskog-pravopisa-538759> (posjećeno: 25. listopada 2017.) <http://www.novolist.hr/Kultura/Ostalo/Stotine-primjedbi-na-novi-hrvatski-pravopis-Instituta-za-hrvatski-jezik> (posjećeno: 25. listopada 2017.)
- HAZU: Izrada „novog“ pravopisa unosi nestabilnost i nemir u jezična pitanja: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/HAZU-Izrada-novog-pravopisa-unosi-nestabilnost-i-nemir-u-jezik>
- HAZU pogrešno tvrdi da je hrvatski pravopis sreden <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/hazu-pogresno-tvrdi-da-je-hrvatski-pravopis-sreden-20130425> (posjećeno: 15. ožujka 2018.)
- U HAZU-u su pobijedili hrvatska zadrtnost i jal, Ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hazu-u-su-pobijedili-hrvatska-zadrtnost-i-jal-ravnatelj-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje/1140791/> (posjećeno 16. ožujka 2018.)
- Artur Bagdasarov: Hoće li doći sloga i pomirba u pravopisni „dom“? <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/15052-hoce-li-doci-sloga-i-pomirba-u-pravopisni-dom.html> (posjećeno: 16. ožujka 2018.)
- Izjava Matice hrvatske o hrvatskome pravopisu: <http://www.matica.hr/vijenac/501/izjava-matice-hrvatske-o-hrvatskome-pravopisu-21741/> (posjećeno 17. ožujka 2018.)
- Pravopis već imamo – sve drugo je nasilje! <http://portal.connect.znanost.org/2013/05/pravopis-vec-imamo-%E2%80%93-sve-drugo-je-nasilje/> (posjećeno: 18 ožujka 2018.)

Pravopis je tu, a sad prijedlog zakona o hrvatskom jeziku <https://www.vecernji.hr/vijesti/pravopis-je-tu-a-sad-prijedlog-zakona-o-hrvatskom-jeziku-575784> (posjećeno: 20 ožujka 2018.)

Marko Curać. Preporučeni pravopis još nije objavljen cjelovit u tiskanom obliku <https://www.hkv.hr/hrvatski-tjednik/15817-m-curac-jovanoviceva-petljanija-s-hrvatskim-pravopisom.html> (posjećeno: 20 ožujka 2018.)

PRAVOPIŠNI RAT Za časopis Jezik novi je pravopis radna kupusara <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/pravopisni-rat-za-casopis-jezik-novi-je-pravopis-radna-kupusara/797182/>

Želimo Hrvatski pravopis prihvatljiv i struci i javnosti <https://www.vecernji.hr/vijesti/zelimo-hrvatski-pravopis-prihvatljiv-i-struci-i-javnosti-539362>

Pravopisni rašomon uskoro prošlost: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje pušta novi pravopis u javnu raspravu <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Pravopisni-rasomon-uskoro-proslost-Institut-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-pusta-novi-pravopis-u-javnu-raspravu> (posjećeno: 15 ožujka 2018.)

Stotine primjedbi na novi hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik <http://www.novolist.hr/Kultura/Ostalo/Stotine-primjedbi-na-novi-hrvatski-pravopis-Instituta-za-hrvatski-jezik> (posjećeno: 17. ožujka 2018.)

Kako vam se sviđaju ovi primjeri iz novog Hrvatskog pravopisa <https://www.vecernji.hr/vijesti/kako-vam-se-svidjaju-ovi-primjeri-iz-novog-hrvatskog-pravopisa-538759> (posjećeno: 18. ožujka 2018.)

Sažetak

Slavica Vrsaljko, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilište u Zadru
UDK 811.163.42'35, pregledni rad
primljen 16. srpnja 2018., prihvaćen za tisak 4. siječnja 2019.

Reception of the Croatian Orthography Published by the Institute of Croatian Language and Linguistics

Along with several other orthographic manuals used at the time, in 2013 another orthographic manual appeared on the Croatian orthographic scene – the Croatian Orthography of the Institute of Croatian Language and Linguistics. According to some authors, this Orthography has not fulfilled its original purpose to resolve numerous orthographic dilemmas. Instead, it has brought additional confusion into the already orthographically confounded general public. This paper will therefore discuss the public consultation about the Croatian Orthography of the Institute of Croatian Language and Linguistics and reactions of the profession and of the relevant institutions. (The consultation resulted in 396 comments that can be found in the internet; this paper mentions only some of the most topical comments, e.g. those on the writing of the forms and of possessive adjectives derived from foreign common nouns and proper names, on omission of sounds, etc.)

Key words: Croatian spelling, Croatian Orthography of the Institute of Croatian Language and Linguistics, public consultation about the orthography, dubious orthographic solutions